

Bred framåtblickande analys av 1900-talets medicin

Roger Cooter, John Pickstone, eds. **Medicine in the 20th century**. 756 sidor. Amsterdam: Harwood Academic Publ, 2000. ISBN 90-5702-479-9.

Recensent: Carl-Magnus Stolt, professor i humanistisk medicin, Karolinska institutet, Stockholm.

■ 1900-talet är numera historia, och analyserna av medicinen och sjukvården under det gångna seklet har inte uteblivit. Den kanske bredaste mönstringen av ämnet finns i »Medicine in the 20th century«. Redaktörerna är brittiska medicinhistoriker. Boken erbjuder en mycket omfattande läsning, och bland skribenterna finns många internationellt välkända forskare.

Makt, kropp och erfarenhet – tre teman

Boken är uppdelad i tre olika temaområden med rubrikerna makt, kroppar och erfarenheter. Under avsnittet om makt beskriver John Pickstone hur den politiska ekonomin påverkat 1900-talets medicin. Denna tänkvärda essä visar hur komplex växelverkan mellan politik, ekonomi och såväl sjukvård som medicinsk vetenskap är. Det enligt min mening mest givande bidraget i hela antologin är en essä om »medicinens gyllene tidsålder«, som enligt flera bedömare sträckte sig mellan 1880 och 1980. Den var förknippad med löften om framsteg, och kanske vilade den på utopin att vi skulle bli fria från sjukdom. Uppkomsten av aids-epidemin anses markera slutet av denna medicinens gyllene tidsålder. Här tangeras flera intressanta mentalitetsförändringar under sent 1900-tal, tex rörelsen från paternalism till autonomi. Författarna lyfter fram de medicinska systemkritiker som började bli synliga i debatten under 1960- och 70-talen. Den högteknologiska medicinens utveckling kan tyckas paradoxal – den räddar liv men kan också vara ett hot mot rätten att få dö på ett värdigt sätt. Den moderna medicinska etikens vitalisering har ett uppenbart samband med att medicinens gyllene tidsålder gick mot sitt slut. Vad som kommer i framtiden vet vi inte. Prognostiken har alltid varit en svår konst, såväl när det gäller sjukdomar som vetenskapsutveckling! Gissningsvis kommer den högteknologiska genetiska medicinen att än mer prägla medicinsk praktik, med nya etiska dilemman som följd. Skall man lära av historien ter det sig angeläget att inte koppla löften av utopisk karaktär till denna vetenskapliga utveckling. Ser man till den massmediala bevakningen av

genteknikområdet är en sådan farhåga inte helt ogrundad. Kanske är vi åter på väg in i en medicinsk utopi som utlovar frihet från sjukdom, lidande och död.

I särskilda essäer analyseras den sovjetiska medicinen samt den postkoloniala medicinen. Man får anledning att reflektera över hur ideologier påverkar medicinen och också hur välfärdsstaternas kris har påverkat sjukvården.

Lyckad pedagogisk ansats

I det stora avsnittet med tema kroppar används termen i vid mening. I olika essäer resoneras om den friska kroppen, kroppen i tredje världen, den sexuella kroppen, den psykoanalytiska kroppen, den handikappade kroppen, den genetiska kroppen, den döda kroppen och den etiska kroppen – för att bara ta några exempel. Detta är en mycket lyckad pedagogisk ansats, som sedan flera år praktiserats inom idéhistoria och medicinsk sociologi. Att skriva medicinshistoria ur ett kroppsperspektiv har i vårt land framgångsrikt genomförts av Karin Johannisson. Antologin erbjuder fördjupade försök i samma anda och med en mängd infallsvinklar.

Medicinen och samhället

I det sista avsnittet, som har temarubriken erfarenheter, tas bl a upp erfarenheten av att gå till doktorn. Julian Heart analyserar patienters erfarenheter och försöker placera företrädesvis brittiska allmänpraktiker i deras samhällsroll under det omvälvande 1900-talet. I »Hearts essä«, liksom i de flesta andra, blir det mycket påtagligt att medicinen står i ständig interaktion med övriga samhälleliga och kulturella förändringar. Detta är något vi inom medicinen alltför lite har insett. Vi är vanliga så djupt inne i vår värld att vi inte upptäcker dess många och komplexa förbindelser med det samhälle den är en del av. Detta perspektiv är inte minst tydligt i essäerna om erfarenheter från mental sjukdom, men även vad gäller något så somatiskt konkret som cancer. I avsnittet om erfarenheter lyfts också vissa yrkeskategorier fram, såsom sjuksköterskor och kirurger. Essän »Kirurgernas 1900-tal« pekar tydligt på den förändring som kirurgyrket genomgått under 1900-talet, såväl avseende arbetsinnehåll som när det gäller allmänhetens syn och även kirurgernas självuppfattning. Att detta har samband med ovanstående resonemang om medicinens gyllene tidsålder är troligt. Under höjdpunkten, 1950–1975, var kirurgin tveklöst huvudrollsinnehavare på den medicinska scenen. Farmakologiska nyheter och den laparoskopiska teknikens förfining har sedan dess flyttat fokus från kirurgin till andra områden inom medicinen. •

VINN EN BOK!

” Vi är alla överens om att det är fel att döda. Men är det alltid fel att döda? Män förutsätts göra värnplikt och lära sig döda i krig, kvinnor tillåts göra abort, varje år avrättas många människor i stora delar av världen, i vissa länder är dödshjälp en lagstadgad rätt, vi föder upp, dödar och äter djur. När är det rätt och när är det fel att döda? Vi har ofta bestämda uppfattningar om detta. Går våra uppfattningar ihop? Och hur kan de motiveras? Går motiveringarna ihop?

Boken vänder sig till var och en som vill tänka djupare över svåra livsfrågor. ”

Ur bokens baksidestext

Delta i vårt boklotteri!

Läkartidningens prenumeranter inbjuds att delta i vårt boklotteri, som startar med att vi lottar ut fem exemplar av Torbjörn Tännsjös omdebatterade bok »Du skall understundom dräpa«.

Allt du behöver göra är att sända oss ett vykort med ditt namn, adress, postnr, postort och prenumerationsnummer före den 1 november 2001.

Namnen på de fem vinnarna publiceras i Läkartidningen och på www.lakartidningen.se